

Суммируя сказанное, подчеркнем, что при разграничении каузативных/некаузативных глаголов во внимание принимаются, в первую очередь, семантические признаки каузативных глаголов, поскольку в работе мы придерживаемся широкого понимания каузативности.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка / Ш. Балли. – М. : Иностр. лит., 1955. – 416 с.;
2. Всеволодова М.В. Теория функционально-коммуникативного синтаксиса : фрагм. приклад. (пед.) модели яз. : учебник / М.В. Всеволодова. – М. : Изд-во Моск. гос. ун-та, 2000. – 502 с.;
3. Долинина И.Б. Синтаксически значимые категории английского глагола / И.Б. Долинина. – Л. : Наука, Ленингр. отд-ние, 1989. – 215 с.;
4. Исаченко А.В. Грамматический строй русского языка в сопоставлении с словацким : в 2 ч. / А.В. Исаченко. – Братислава : Изд-во Словац. акад. наук, 1960. – Ч. 2 : Морфология. – 576 с.;
5. Филиппов А.В. К вопросу о каузативных и некаузативных глаголах / А.В. Филиппов // Рус. яз. в шк. – 1978. – № 1. – С. 90–94.;
6. Чудинов А.П. О семантике и классификации каузативных глаголов / А.П. Чудинов // Семантические классы русских глаголов : межвуз. сб. науч. тр. / Ур. гос. ун-т ; Э.В. Кузнецова (отв. ред.) [и др.]. – Свердловск, 1982. – С. 47–54.;
7. Шуба П.П. Дзяслоў у беларускай мове / П.П. Шуба ; пад рэд. М.Г. Булахава. – Мінск : Выд-ва БДУ, 1968. – 82 с.;
8. Olszewska T. Causativity as linguistic phenomenon : a study based on English and Polish / T. Olszewska. – Lublin : Univ. Marii Curie-Skłodowskiej, 1986. – 158 p.;
9. Wierzbicka A. The semantics of grammar / A. Wierzbicka. – Amsterdam ; Philadelphia : J. Benjamins Pub., 1988. – 550 p.

Мовчун Л.В. (Київ, Україна)

Особливості формування теоретичних принципів слов'янської римографії в другій половині ХХ ст.

У статті на прикладі українських, російських, польських та болгарських досліджень проаналізовано процес формування теорії римографії, який відбувався на слов'янському терені. Висвітлено схожі та відмінні шляхи вирішення теоретичних проблем укладання словників рим.

Ключові слова: *рима, словник рим, римографія, мегаструктура, макроструктура, мікроструктура.*

В статье на примере украинских, русских, польских и болгарских исследований проанализирован процесс формирования теории рифмографии у славян. Освещены похожие и отличные пути решения теоретических проблем составления словарей рифм.

Ключевые слова: *рифма, словарь рифм, рифмография, мегаструктура, макроструктура, микроструктура.*

The article analyses the process of forming the Slavonic rhymographic theory illustrated by means of Ukrainian, Russian, Polish and Bulgarian works. The resembling and different ways of solving theoretical problems of compiling the rhyming dictionaries are lightened up.

Key words: *rhyme, rhyming dictionary, rhymography, megastructure, macrostructure, microstructure.*

Постановка наукової проблеми. Багатовікова історія лексикографії засвідчує, що словники укладають, виходячи з практичних потреб мовної спільноти, а теорія лексикографії з'являється на наступному етапі словникарської діяльності як осмислення способів найоптимальнішого задоволення користувачьких потреб. У слов'янському світі словники рим стали відомими з середини XVIII ст. Помітних успіхів практична римографія досягла в другій половині минулого століття, що пов'язується з лексикографічним бумом у повоєнній Європі та Америці, викликаним розумінням суті словника «як провідника культури й одночасно ключа до неї» [1, 471]. На середину XX ст., за спостереженням Т. Піотровського, припадає початок методологічних розробок у словникарській справі [10, 828], у тому числі в римографії, теоретичні підвалини якої були закладені ще на початку XX ст. Технічна складність укладання словників рим та відносно обмежена їхня кількість у вільному доступі стимулювала слов'янських римографів до взаємного використання досвіду. Зокрема, українська римографія не уникнула впливів польської, болгарської та російської, проте для виявлення спільних і відмінних шляхів розв'язання проблем необхідно провести детальне дослідження.

Мета нашої статті – проаналізувати особливості формування теорії слов'янської римографії на болгарському, польському, російському та українському теренах у другій половині XX ст. і з'ясувати спільні та відмінні риси цього процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні теорія й історія римографії рідко привертає увагу не тільки українських, а й зарубіжних лексикографів. Науковці переважно зосереджуються на двох основних питаннях: розроблення концепцій нових словників рим та бібліографічний огляд опублікованих римаріїв. На цьому тлі вирізняється ґрунтовне дослідження О.П. Лободанова [8], присвячене становленню методу тлумачної європейської лексикографії, у річищі якої зародилася рання італійська римографія, та з'ясуванню культурно-історичних причин виникнення останньої.

Вклад основного матеріалу та обґрунтування результатів дослідження. Європейська римографія, почавшись із укладання словників

рим одного чи кількох авторів, чия мова була зразком для наслідування (римарії Данте і Петрарки 1528, 1531), дуже скоро звелася до укладання практичних посібників – римівників (італійського (1535), іспанського (1628), французького (1572) та ін.); традицію укладання авторських римаріїв продовжували британські лексикографи (словники рим Дж. Чосера 1875-1896, 1892). На початку ХХ ст. була опублікована праця, теоретичне значення якої важко переоцінити, — «План дослідження про віршування Пушкіна і словника пушкінських рим» Ф.Є. Корша [7]. Дослідник заклав основи наукового підходу до укладання словників рим у слов'янській лексикографії.

Ф.Є. Корш уперше аргументував практичну необхідність словників рим (для роботи перекладачів) та наукову (для порівняльно-історичних літературознавчих та лінгвістичних досліджень). Він розробив систему подання римових гнізд, що полягала в прямоалфавітному принципі розташування «закінчень слів, що римуються» та окремого розміщення блоків односкладових (чоловічих), двоскладових (жіночих), трискладових (дактилічних) рим [7, 6-22] (детальніше про застосовувані в римаріях моделі реєстру див.: [9]). Опрацьовуючи принципи лексикографування рим О. Пушкіна, Ф.Є. Корш пропонував використовувати цей підхід і для укладання загальнономовного словника рим.

Теоретична праця Ф.Є. Корша дала поштовх роботі над авторськими словниками рим, проте далі проектів (як-от словника рим В. Маяковського (1938), над яким працював М. Соколов) та невеликих словників рим одного твору (наприклад, «Словника рим до поеми М. Лермонтова «Демон» (1927), укладеного М. Жинкіним) справа не просунулася.

Прорив відбувся в 60-ті рр.: римографічна робота у слов'ян активізувалася, паралельно були укладені або й опубліковані словник рим С. Трембецького (Торунь, 1961), А. Міцкевича (Вроцлав, 1970), О. Пушкіна (Медисон, 1974), Є. Гребінки (Миргород, 1982), С. Єсеніна (рукопис, Шадринськ, 1978), рукописні словники 60-тих рр. І. Котляревського, Т. Шевченка та інших українських поетів, укладені незалежно один від одного В.В. Лутковським та І.І. Гурином, болгарський словник рим (Софія, 1967), словник українських рим (1979). Деякі словники рим одного автора замислювалися як доповнення, складові частини словників мови поета (словник рим А. Міцкевича, проект словника С. Єсеніна). Цілісність забезпечував той самий підхід до опрацювання текстів, спільна джерельна база, хронологізація та паспортизація, однакова система скорочень тощо.

У російській письменницькій лексикографії в зазначений період активно розроблявся напрям поетичної лексикографії, у рамках якого розпочали

роботу над словником рим одного автора. На кафедрі російської мови Шадринського державного педагогічного інституту в 1962 р. була заснована картотека мови С. Єсеніна та окремо – картотека його рим; укладання словника тривало до 1972 р. Проект римарія С. Єсеніна розробляв мовознавець, керівник проекту В.П. Тимофєєв. Слід зауважити, науковці все-таки схиляються до думки, що питання створення засад словників рим та їх укладання належать до компетенції лінгвістів [17, XXIII].

На противагу ідеї словника рим як джерела вивчення індивідуально-мовної системи були спроби реалізації задуму словника рим одного автора як інструмента дослідження мовної системи взагалі. Український мовознавець І.Г. Чередниченко у 1966 р. поставив питання про «словник нового типу» - словник рим Тараса Шевченка і розробив його концепцію та уклав пробні статті [15]. У своїй роботі він спирався на цілком оригінальну теорію розподілу рим на тотожні і співзвучні. Науковець зосередився на лінгвістичному дослідженні рими, пов'язавши римові парадигми з граматикую. Таким чином І.Г. Чередниченко описав регулярне римування (стабільноголосне, змінноголосне) – парадигми римування всіх форм з тотожним або змінним наголошенням голосним (наприклад, дієслівні рими *знати-шукати, знаю-шукаю, знаєш-шукаєш* і т. ін.), нерегулярне – у випадку співзвучності лише окремих форм (*рій, сулій, подій, новій, твій, зумій*) та неповнорегулярне (*степам-словам-сльозам, степами-словами-сльозами, степах-словах-сльозах*) [15, 18]. Словник рим Т. Шевченка, за задумом І.Г. Чередниченка, мав стати словником римових парадигм, який би на прикладі поетичних текстів показував їх паспортизовану текстову реалізацію. Цей новаторський проект, на жаль, не був втілений у життя, проте для римографії він виявився показовим і навіть типовим, адже словникування лексичного матеріалу в такому нетрадиційному для лексикографії аспекті – описі його римотворчих властивостей – вимагало від укладачів вироблення нових підходів, відмінних від підходів до класичного тлумачного або перекладного словникарства, з одного боку, та інверсійного, — з другого.

Слов'янські римографи другої половини ХХ ст., укладаючи словники рим, розв'язували низку теоретичних питань: обґрунтування об'єкта лексикографування, вироблення методики збирання й упорядкування римового матеріалу, опрацювання терміносистеми римографії та римології тощо.

Об'єктом лексикографування в загальномовній і авторській римографії є слова, що римуються: у першому випадку вони репрезентують фонд національної мови, у другому – лексику, використану лише одним письменником (або представлену в одному творі). Розпочинаючи збирання

матеріалу, римографи перш за все визначаються зі своїм трактуванням рими і з тим, де має проходити ліва словникова межа співзвуччя.

Під поняттям *рима* розуміють або пари (групи) співзвучних слів (*игра-гора, mloda-woda*), або самі кінцеві співзвуччя слів, як-от *-pa* в парі *игра-гора* та *-oda* в *mloda-woda* [3, VII; 16, VI]. З-поміж інших термінів для теоретиків і практиків римографії актуальні такі: *римові компоненти / компоненти рими / римокомпоненти* – слова, що римуються (болгарська, польська, українська римографія [2, 12; 3, VII; 16, VI]) та *римові слова* (польська, російська, українська [6, 57; 13, 308; 17, V]); *римоформи* – звукові комплекси, спільні для римових компонентів (болгарська, українська [2, 12; 3, VII]); у польській римографії їх називають *римовим простором* [3, VII], *римовим закінченням* [16, VI; 17, V], у зарубіжній русистиці – *елементом рими*; його графічний відповідник – *римовий сегмент* [18, XLIV]. Болгарські римографи оперують поняттям *простір римоформи*, у структурі якого найважливішу роль відіграє *римовий індекс* – наголошений голосний і пре- чи постпозиційний приголосний (*ла у села, ус у кожуси*) [3, VII], у неточних римах спільну для римоформ частину з повним збігом звуків визначають як *ядро рими* (*аб у ябълка і слабата, чи в лъчи і чист*) [3, VIII]; російський римограф С.М. Федченко запропонував термін *елемент співзвуччя* на позначення спільного звукового комплексу співзвучних слів, який складається з наголошеного голосного і післянаголошеного приголосного / голосного або ж з опорного приголосного і наголошеного голосного відкритих чоловічих рим. Праворуч від нього розміщений *постпіднаголошений голосний / приголосний* [14, 8-9]. Наголошений голосний римоформи – *константа* [3, VI]. Приголосний перед наголошеним голосним рими є *опорним* [2, 13; 14, 8], проте болгарська римографія опорним визнає лише приголосний в односкладових чоловічих римоформах [3, VII]. Польські римографи переднаголошені звуки і звукосполучення називають *елементами поглиблення* [16, XI]. Ліву тотожну частину співзвуччя перед наголошеною голосною український дослідник І.Г. Чередниченко визначав через термін *препозитив рими* [15, 19].

Отже, центр співзвуччя в українській, російській, болгарській і польській римах – наголошений голосний; від нього звукова подібність може поширюватися ліворуч і праворуч. У силабо-тонічній рими, найтиповішій для згаданих слов'янських мов упродовж останніх кількох століть, найбільшу вагу має права частина співзвуччя, тому, хоч ліва фактична межа рими в різних випадках проходить як через наголошений голосний, так і через переднаголошений голосний / приголосний або переднаголошені сполучення

звуків, лівою словниковою межею рими вважають наголошений голосний (виняток становлять тільки односкладові відкриті співзвуччя, лівою словниковою межею яких є переднаголошений приголосний). Наявність лівих елементів співзвуччя необхідно фіксувати у словниках рим одного автора, її позначають різними, передбаченими відповідними інструкціями, способами: наприклад, винесенням графеми на позначення спільного приголосного в зону додаткової інформації [16, XI; 18, 78].

Збираючи матеріал для римаріїв, укладачі окреслюють ті види рим за різними ознаками, що ввійдуть до корпусу словника. Рядково-строфічна позиція має значення для вивчення мови письменників, отже, її беруть до уваги укладачі авторських римаріїв, але по-різному: або обмежуючись тільки кінцевими римами, або лексикографуючи й інші (початкові, внутрішні, цезурні тощо), характерні для національної версифікації та притаманні поетичній мові того чи того письменника. Умовою для потрактування співзвуччя як рими у словнику рим А. Міцкевича є клаузульна або серединна позиція слова і відповідність розташування римових пар (груп) певній схемі римування (для клаузульних і цезурних рим) та виразна стилістична функція (для внутрішньорядкових рим) [16, VI]. В.П. Тимофеев коротко означив римову співзвучність як періодичну, організаційну, конструктивну, системну [13, 272] та обґрунтував подання в римарії С. Єсеніна початкових, внутрішніх, кінцевих і комбінаторних (внутрішньо-кінцевих) рим [13, 272-279], схожий підхід був і в українського римографа І.І. Гурина [6, 7].

Важлива проблема авторської римографії – виявлення слів, що формують римові пари, трійки тощо. Критерії визначення і розмежування *наборів рим (rhyme sets)* у поетичному тексті дослідив Дж.Т. Шоу [18, XXI], маючи на увазі якраз ті слова, які формують одну римову групу (римову пару, римову трійку тощо) [18, XLIV].

Щодо видів рим за фонетико-акустичною характеристикою, то словники рим одного автора цілком закономірно фіксують усі різновиди співзвуч. Загальномовні ж подають, у першу чергу, точні рими, рівноскладові, чоловічі, жіночі, дактилічні, меншою мірою вони представляють неточні, приблизні, гіпердактилічні [2, 11-12]. Існує і такий різновид загальномовного словника рим, як словник співзвуч [13], який містить широкий спектр неточних і приблизних рим, згрупованих за принципом тотожності елементів співзвуч.

Слов'янська римографія вияскравила протилежні принципи, за якими проходить вододіл між двома основними типами словників рим: перший – намагання якомога точніше кваліфікувати риму термінопоняттями

точна / неточна / приблизна, асонантна / консонантна тощо і теоретично обґрунтувати нюанси їх виокремлення за допомогою певних фонетичних маркерів [13, 291-293] і другу – спростити саму класифікацію рим за ступенем збігу звукового складу, поділивши всі рими на *точні* і *неточні* [3, VII] або *тотожні* і *співзвучні* [15, 18].

Українські й російські римографи не диференціюють ознаки рими й ознаки римоформи, характеризуючи риму як відкриту / закриту, чоловічу / жіночу / дактилічну / гіпердактилічну, болгарські ж чітко розмежовують відкриту / закриту, чоловічу / жіночу / дактилічну / гіпердактилічну римоформи і однорозмірні / різнорозмірні, рівноскладові / нерівноскладові, прості / складені рими.

Наступна важлива проблема, спільна для слов'янських римографів, — розроблення структури словників рим. Мегаструктура таких праць найчастіше складна, нестандартна, залежна від бачення укладача своїх завдань; це більшою мірою стосується авторських римаріїв, загальномовні ж значно простіші й типовіші. Словники рим одного автора включають кілька самостійних або взаємопов'язаних частин. Польські праці «Словник рим Адама Міцкевича» [16] та «Словник рим Станіслава Трембецького» [17] складаються з передмови, списку скорочень, словника рим (словника римоформ / римових закінчень), індексу римових слів та змісту; словник «Pushkin's Rhymes» [18] — зі змісту, передмови, пояснювальної записки, кількох теоретичних розділів, словника римологічних термінів, індексу кінцевих слів, словника рим.

Таким чином, корпус словника рим одного автора представлений реєструвальною і пояснювальною частинами — однією з них або їхнім комбінуванням; реєструвальна фіксує римоформи, римові слова, а пояснювальна «тлумачить» рими. «Тлумачення» — це характеристика рим за різними параметрами. Так, російський римограф В.П. Тимофеев вирізняв близько 50 диференційних ознак рим [13, 7], для пояснювальної частини словника С. Єсеніна він відібрав 40 обов'язкових ознак: рядково-строфічних, лексико-морфологічних, фонетико-акустичних, семантико-семантичних [13, 315-316]. Загальномовні словники рим містять передмову (інструкцію для користувачів) зі списком скорочень і словникову частину реєструвального типу.

У другій половині ХХ ст. практична римографія йшла шляхом апробації варіантів макро- і мікроструктури авторських словників рим. Теоретичні розвідки обґрунтовували доцільність побудови словникових статей відповідно до мети укладачів [15, 19-20]. Одиницею входження в реєстр словника рим традиційно є: 1) графічний комплекс, що позначає кінцевий

звуковий комплекс, починаючи з наголошеної голосної (опорної приголосної як факультативний варіант); 2) римове слово; 3) римова пара. Наприкінці досліджуваного періоду з'являються римарії типу «Словника російських співзвуч», реєстр якого сформований елементами співзвуч.

Спільна проблема слов'янської римографії – спосіб подання рими, яка є звуковим явищем, за допомогою графіки. Болгарські римографи розмістили римоформи залежно від алфавітного порядку римових індексів [3]. Ця ж система застосована в українському загальномовному римарії [2], проте без застосування самого поняття індексу. Польські римографи подекуди порушують алфавітний порядок для більш точного представлення фонетичного образу римового закінчення: *-atki* : *-adki*, *-opka* : *-obka* [17, VI], але якщо для творчості поета характерні графічні рими («для ока»), для словника застосовують строго орфографічний спосіб розміщення реєстрових одиниць [17, XIX].

Російський римограф С.М. Федченко знайшов компромісний вихід: реєстрові одиниці – елементи співзвуч подаються у графічній формі в прямоалфавітній послідовності, користувач же, спираючись на пояснену в передмові відповідність звучання і написання, сам установлює, яку реєстрову одиницю йому треба знайти [14, 10-13]. Наприклад, щоб дібрати риму до слова *духовка*, треба знайти відповідний параграф, у якому пояснюється: «На місці дзвінких приголосних перед глухими вимовляються відповідно глухі. Таким чином, на місці літер [Б], [В], [Г], [Д], [Ж], [З] вимовляються приголосні [П], [Ф], [К], [Т], [Ш], [С]. Елемент співзвуччя ...АБ (глухий)... фонетично відповідає ...АП... (*карабкаться*), ...АВ (глухий)... – ...АФ... (*назватра*)» [14, 11]. Отже, відповідно до інструкції, користувач шукатиме лексеми, співзвучні слову *духовка*, у статті ...ОФ... Проект словника рим, у якому мав застосовуватися спеціальний фонетичний алфавіт, що давав змогу групувати приголосні за різними ознаками (глухі-дзвінкі, задньоязикові, африкати, свистячі, шиплячі, сонорні), запропонував російський римограф В.Г. Биков [4, 70].

Нерідко алфавітна послідовність розміщення реєстрових одиниць порушується і з інших причин, наприклад, якщо укладач бере до уваги поширення рими ліворуч, тобто одиниці мають порядок, у першу чергу, відповідно до літер римового закінчення, а в другу, – відповідно до алфавітного порядку опорних приголосних. У цьому разі алфавіт стає двобічним, як-от у додатку до індексу римових закінчень словника рим А. Міцкевича [17, X].

Що ж до мікроструктури авторських римаріїв, то словникова стаття реєструвальної частини, крім заголовкової одиниці, містить паспорт та

іноді кількісний показник. Стаття в пояснювальній частині значно складніша, проте певного стандарту навіть у національних римографічних традиціях не існує. Наприклад, словник рим А. Міцкевича містить такі елементи: індекс (кількість рим), заголовкова одиниця (римове закінчення), фонетична транскрипція, пари слів, що римуються, із зазначенням кількості компонентів у рими та звуків, що збагачують риму, граматичні ремарки (за потреби), паспорт рими (вказівка на видання чи рукопис, скорочена назва твору, номер частини та рядка). Порядок римових пар у статті – хронологічний [16, VII-IX]. Укладачем цього римарія була розроблена система умовних знаків для розрізнення внутрішньорядкових, цезурних і клаузульних, «відмовних» (викреслених у рукописі) рим, а також для вказівки на зворотний порядок слів у римовій парі, наявність у парі складених римокомпонентів [16, X-XII]. Ілюстрації у словниках рим, як доводять теоретики і підтверджує практика, не обов'язкові і навіть зайві, оскільки могли б значно збільшити обсяг словника [12, 112].

Загальномовний словник рим ставить перед лексикографами завдання компактного подання якомога повнішого гнізда римових слів, ураховуючи неточні і приблизні співзвуччя, для яких передбачають посилання, та форми слів, для яких створюють систему граматичних ремарок [2, 13-16; 3, XXVII-XXVIII], тому зазвичай структура статті у світовій римографічній практиці типова: ліва частина – заголовкова одиниця, права – гніздо слів, що можуть римуватися між собою, або відсилання до іншої статті.

Отже, теоретичні питання слов'янської римографії в досліджуваній період були безпосередньо пов'язані з практикою укладання самих словників. Збирання, систематизація матеріалу та укладання римаріїв – тривалий і трудомісткий процес. Етапи римографічної роботи, а також методи, прийоми і процедури детально описав В.П. Тимофєєв. Зокрема він зосереджувався на питаннях, як готувати тексти до вибірки рим, як виписувати рими, складати хронологічний і класифікаційний індекс рим та алфавітний і паспортизований індекс клаузул [13, 307-310]. Ці рекомендації актуальні для традиційної лексикографічної практики на основі паперової картотеки. Освоєння комп'ютерних технологій значно пришвидшило роботу римографів. Першим словником, створеним з їхньою допомогою, став словник рим О. Пушкіна, укладений Дж.Т. Шоу в університеті Вісконсин-Медисон (США) у 1974 р.

Теоретики римографії, усвідомлюючи давно назрілу потребу укладання різних типів словників рим, причину неуваги до римографії вбачали в недооцінці науковою громадськістю теоретичного і практичного значення римаріїв [11, 150]. Незважаючи на специфічність

римаріїв як різновиду лексикографічної продукції, вони мають важливе наукове і прикладне значення. Це намагалися довести розробники римографічної теорії, зауважуючи проте, що словник рим – усього-навсього знаряддя для подальшої роботи, а не саме дослідження [18, VII]. Однак нерідко римарії містять певні узагальнення та висновки на основі укладених матеріалів, зокрема, кількісні підрахунки. Статистичну характеристику доцільно подавати в словнику рим одного автора / одного твору, проте і в загальномовному римарії вона, як довели болгарські лексикографи, також може бути вмотивованою [3, XI]. Безперечного сенсу вона набуває за умови проведення аналогічних досліджень іншими слов'янськими римографами і порівняння відповідних показників у римофондах різних мов: співвідношення відкритих і закритих, одно-, дво-, трискладових і т. ін. римоформ, римоздатних і неримоздатних слів тощо. Ці підрахунки дають матеріал для порівняння римотворчих властивостей мов і їх реалізації в поетичній мові. Так, за підрахунками, одно- і двоскладові римоформи в болгарській поезії за частотністю переважають, у загальному ж римофонді односкладові посідають у процентному відношенні п'яте місце, а двоскладові – третє; це дало підставу вивести правило: наскільки коротшою є римоформа, настільки частіше вона використовується в поетичній мові [3, XII]).

Призначення словників рим – перш за все забезпечення потреб літературознавства; вони є основою історико-порівняльних досліджень [17, XXIII], знаряддям дослідження системи рим як одного з аспектів версифікації [16, V], словники рим одного поета допомагають з'ясувати співвідношення римотворчої практики і теоретичних засад римології певної епохи [11, 159; 17, XI] та встановити норми римування [11, 159]. Римографи вважають, що необхідно укладати римарії всіх знакових поетів [18, VII]. Для лінгвістів словники рим корисні в галузі дослідження морфемного складу слів [5, 3], саме словники рим підштовхнули лексикографів до створення словників послідовно інверсійного типу. Лінгвопоетику авторські римарії забезпечують матеріалом, який дає змогу дослідити частиномовний, лексичний, фонологічний аспект римування [5, 4]. На загальномовні словники рим традиційно покладають завдання допомагати перекладачам поетичних творів [5, 4]. Використання словників рим у навчальному процесі запропонував «Словник українських рим» [3, 8].

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, у другій половині ХХ ст. на слов'янському терені інтенсивно формувалася теорія

загальномовної та авторської римографії. Цей період показав можливості системного опису рими за допомогою лексикографічних методів, водночас засвідчивши нешаблонність словників рим (навіть у межах одного типу) за способом лексикографування рим та обсягом поданої інформації, за мега-, макро- та мікроструктурою. Дослідження показало в основному спільність шляху, яким ішли українські, російські, болгарські та польські римографи; відмінність теоретичних поглядів полягала переважно в особливостях національних терміносистем, що є дзеркальним відбиттям національної традиції вивчення рими. Новий етап у розвитку римографічної теорії і практики розпочався наприкінці ХХ – у перших десятиліттях ХХІ ст., отже, виконане нами дослідження дасть змогу простежити подальшу динаміку римографічних ідей та їх відношення до практики укладання словників рим.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Апресян Ю.* Теоретические основы активной лексикографии / Ю. Апресян // Славянская лексикография. Международная коллективная монография / Отв. ред. М. Чернышева. – М.: Издательский центр «Азбуковник», 2013. – С. 471-481;
2. *Бурячок А., Гурин І.* Словник українських рим / А. Бурячок, І. Гурин. – К.: Наукова думка, 1979. – 338 с.;
3. *Български римен речник* / Съст. С. Иванчев и др. – София: Наука и изкуство, 1967. – XXXII + 283 с.;
4. *Быков Г.* О принципах составления и плане современного словаря рифм русского языка / Г. Быков // Доклады и сообщения филологического факультета МГУ. – 1948. – Вып. 7. – С. 67-74;
5. *Гаспаров М.* Предисловие / М. Гаспаров // Федченко С. Словарь русских созвучий: около 150 000 единиц. – М.: Русские словари, 1995. – 736 с.;
6. *Гурин І.* Словник рим Євгена Гребінки / І. Гурин. – Миргород, 1982. – 66 с.;
7. *Корш Ф.* План исследования о стихосложении Пушкина и словаря пушкинских рифм: оттиск из издания «Пушкин и его современники. Материалы и исследования», вып. III / Ф. Корш. – С.-Петербург: Типография Императорской академии наук, 1905. – 24 с.;
8. *Лободанов А.* История ранней итальянской лексикографии (к вопросу о становлении метода толковой европейской лексикографии): автореф. дис. на соиск. учен. степени доктора филолог. наук: специальность 10.02.05 «Романские языки»; 10.02.19 «Теория языкознания» / А. Лободанов. – М., 1995. – 54 с.;
9. *Мовчун Л.* Лексикографическое описание рифмы: алфавитные модели словника / Л. Мовчун // Славянские языки: системно-описательный и социокультурный аспекты исследования: сб. науч. трудов по материалам VI Международ. науч.-метод. конф., Брест, 21-22 нояб. 2013 г.: в 2 ч. Ч.1. / Рекол.: Л. Годуйко, Л. Грицук, С. Королевич [и др.]; под общ. ред. О. Переход. – Брест: Изд-во БрГУ им. А.С. Пушкина, 2014. – С. 198-202;
10. *Пиотровский Т.* Польская лексикография [перевод М. Шетэли (при участии М. Малыгиной)] / Т. Пиотровский // Славянская лексикография. Международная коллективная монография / Отв. ред. М. Чернышева. – М.: Издательский центр «Азбуковник», 2013. – С. 817-842;
11. *Стехин Ю.* О словаре русских рифм / Ю. Стехин // Применение новых методов

в изучении языка : вопросы прикладной лингвистики. Вып. 1 / Отв. ред. Т. Ломтев. – Днепропетровск : Днепропетровский гос. университет, 1969. – С. 150-162; **12. Тимофеев В.** Наш опыт поэтической лексикографии / В. Тимофеев // Теория поэтической речи и поэтической лексикографии. – Челябинск, 1971. – С. 92-121; **13. Тимофеев В.** Словарь рифм Сергея Есенина [ред. О. Тимофеева] / В. Тимофеев. – Шадринск : ШГПИ, 2009. – 334 с.; **14. Федченко С.** Словарь русских созвучий : около 150 000 единиц / С. Федченко. – М. : Русские словари, 1995. – 736 с.; **15. Чередниченко І.** Проблема створення римословника Т. Г. Шевченка / І. Чередниченко // Українська мова і література в школі. – 1966. – № 3. – С. 17-20; **16. Budkowska J.** Słownik rymów Adama Mickiewicza / J. Budkowska. – Wrocław ; Warszawa ; Kraków : Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1970. – XV + 228 s.; **17. Słownik rymów Stanisława Trembeckiego** / Pod red. H. Turskiej. – Toruń, 1961. – XXVIII + 140 s.; **18. Shaw J.T.** Pushkin's Rhymes : A Dictionary / J.T. Shaw. – Madison : The University of Wisconsin Press, 1974. – XLIV + 673 p.

Моторний О.А. (Львів, Україна)

Відображення рис людського характеру в верхньолужицькій фразеології з погляду лінгвокультурології

У статті розглянуто відображення рис людського характеру у фразеології верхньолужицької мови. В рамках роботи вивчено фразеологізми на позначення таких рис як впертість, схильність до брехні, лінощі, жорстокість, пихатість тощо. Аналіз фразеологічних одиниць зроблено на матеріалі даних сучасної фразеології з застосуванням лінгвокультурологічного підходу.

Ключові слова: фразеологія, фразеологічна одиниця, риси характеру людини, лінгвокультурологія, верхньолужицька мова.

В статье рассмотрено отображение черт характера человека в системе фразеологии верхнелужицкого языка. В рамках работы изучаются фразеологизмы на обозначение упрямства, лжи, лени, жестокости, заносчивости и т. д. Анализ фразеологических единиц сделан на материале данных современной фразеологии с применением лингвокультурологического метода.

Ключевые слова: фразеология, фразеологическая единица, черты человеческого характера, лингвокультурология, верхнелужицкий язык.

The article deals with the reflection of human character image in idioms of Upper Lusatian language. Phraseological units for denotation of laziness, stubbornness, arrogance, cruelty etc. have been studied within the frames of our work. The analysis has been done on the basis of newest phraseological vocabularies using the approach lingual-culturology.

Key words: idioms, phraseological unit, Upper Lusatian language, human character, lingual-culturological approach.